

Deviancia

A Deviancia szekció egyik legfontosabb tanulsága alighanem az, hogy a humán szféra egyes jelenségeit nem lehet kizárólag egyetlen szakma szemszögéből vizsgálni, szükség van az azonos, illetve hasonló társadalmi jelenséggel foglalkozó szakemberek rendszeres eszmecseréjére. Ez a tanulság nyilván már az első szekcióülést követően megfogalmazódott a résztvevők többségében azok után, hogy kiderült: még a „deviancia” mint fogalom tartalmában is nehéz egységre jutniuk az egyes szakmák képviselőinek.

A következő meghatározások hangzottak el a devianciára: antiszociális magatartás; bűnözés; a megszokottól (akár pozitív, akár negatív irányban) eltérő életvitel; törvényen kívüliség; magatartászavar.

Azt is fölvetette az egyik résztvevő, hogy a deviancia meghatározása feltételezi, hogy ismerjük a „helyes utat”, az üdvözítő társadalmi magatartást”, tehát amihez képest megfogalmazhatjuk, mi a „mátság”, a normától eltérés.

A vita során az is világossá vált, hogy a deviancia értelmezésétől függ, hogy ki milyen beavatkozási módot, eszközt tart szükségesnek annak érdekében, hogy minél kevesebb gyermek kallódjon el, szoruljon perifériára, marginalizálódjon. Tulajdonképpen az említett célt szolgáló eszközökről folyó vita során derült ki, hogy a gyakorlat számára a mindennapokban való cselekvés érdekében mégiscsak körvonalazható a deviancia tartalma: olyan magatartás, környezet, állapot, amely gátolja, megakadályozza, hogy a gyermek beilleszkedjék a társadalomba.

A szekció résztvevői foglalkoztak a devianssá válást magyarázó tényezőkkel is, különösképpen a család működési zavarraival, a gyermek- és ifjúságvédelmi intézményrendszer hiányosságaival. A tennivalók sorában a szekció szakemberei elsősorban arra kerestek választ, hogy a szociálpedagógia mit tehet a veszélyeztetett, illetve deviáns fiatalok számának növekedése ellen. Bár a szekció tagjai a legkülönbözőbb szakmákat képviselték (pedagógus, szociális munkás, katonatiszt, büntetőjogász, kriminológus), a résztvevők egyetértettek abban, hogy a legfontosabb a deviancia megelőzése. A megelőzésben pedig kulcsszerepe kell hogy legyen a szociálpedagógiának, mégpedig úgy, hogy a két legfontosabb szocializációs műhelyre, a családra és az iskolára koncentrálna a szociálpedagógiai ismeretekkel rendelkező szakembernek időben kell beavatkoznia a gyermek harmonikus fejlődését akadályozó folyamatokba.

A devianciák felől nézve tehát a „jobb megelőzni, mint büntetni” klasszikus elvnek a megvalósulását szolgálhatja a szociálpedagógiai munka hazai bevezetése, illetve elterjesztése. A résztvevők megvitatták azt is, hogy a jelenlegi büntető igazságszolgáltatási rendszer segíti-e a fiatalok bünelkövetők társadalmi beilleszkedését. A szekcióban az ehhez a témához hozzászólók egyetértettek abban, hogy fejlesztésre szorul az említett intézményrendszer. A szakemberek szerint ennek egyik legfontosabb eleme kell hogy legyen az úgynevezett közösségi alapú reagálási módok, büntetési formák bevezetése és ezzel párhuzamosan a szabadságvesztéssel járó szankciók visszaszorítása. A közösségi alapú büntetések (például jóvátétel, közösségi szolgálat) végrehajtásában ugyancsak szükség lehet szociálpedagógiai ismeretekkel rendelkező szakemberekre.

LÉVAI MIKLÓS

Gyermekvédelem

A gyermekvédelmi szekcióban leginkább olyan szakemberek vettek részt, akik az intézményesített gyermekvédelemben már bekerült gyerekek nevelésével, oktatásával, gondozásával közvetlenül vagy közvetve foglalkoznak. Voltak persze iskolai gyermekvédelmi felelősök és sajnos csak nagyon kevés olyan szakember, aki a megelőzés, család-gondozás, utógondozás révén kerül kapcsolatba a gyerekekkel.

A felmerült kérdéseket több csoportba célszerű sorolni sokféleségük miatt:

- a szakmában ma dolgozók szakmai kompetenciája, szociális ismeretei;
- a korábbi szociális ismeretek kompatibilitása;
- a szakmai alkalmasság előzetes és folyamatos kontrolljának szükségessége és módja;

- a gyermekvédelem specifikumai a szociális problémák dominanciája szempontjából;
- a szociális és pszichés problémák összefüggései;
- pedagógia és/vagy szociálpedagógia és/vagy szociális munka és/vagy pszichológus... Ki az „igazi” gyermekvédelmi szakember?
- hogyan lehet és kell megoldani a továbbképzés, átképzés problémáit?
- milyen jogai és kötelességei vannak a gyerekeknek, szülőknek, szakembernek, a közösségnek, a társadalomnak?
- a család szerepének felértékelődése mit és milyen feladatokat jelent, milyen szerep- és értékváltozások várhatók családon belül és kívül?
- a demokratizálódás milyen változásokat hoz a személyközi, intézményi viszonyokban, különös tekintettel a pedagógus-szülő viszonyra.

A fenti kérdésekről nem tudunk eleget és elég részletesen beszélni ahhoz, hogy érvényes és végleges válaszokat adjunk, különösen, hogy ezen kérdések nagy részére nincsenek végleges válaszok. Fontosnak érzem viszont, hogy nagyon sokan a második, harmadik napon újrafogalmazták kérdéseiket is, és sokat csiszolódtak a vélemények, sokféle új kétely keletkezett, amelyek remélhetőleg további kérdésekhez, vitákhoz, vizsgálódásokhoz vezetnek majd. Néhány jellemző és alapvető véleményt mindenképpen el kell azonban mondani azzal, hogy feltételezhetően egyik sem a teljes – sokszor 60-70 tagú – csoport véleményét tükrözi. Egy részük természetesen bekerült az ajánlásokba is, más részük sokféle okból kimaradt.

Abban teljes volt az egyetértés, hogy az eddig oktatott társadalmi ismeretek nem voltak elegendőek ahhoz, hogy a gyerekvédelemben dolgozó pedagógusok meg tudjanak birkózni azokkal a gondokkal, amelyekkel a gondozásukra bízott gyerekek családjai küszködtek, és csak szerény vigasz lehetett, hogy a struktúra, a hagyományok miatt erre nem is volt általánosnak mondható az igény. Ma a változóban lévő szakmai elvárások, a közvélemény, a változóban lévő politikai kultúra miatt sokszor elviselhetetlenül nagy a nyomás, mert úgy tűnik, semmi sem érvényes a megtanultakból, sem makro-, sem pedig mikroszinten. Külön félelmet jelent a misztikusnak tűnő szociális munkás szakemberek megjelenése, akik potenciális veszélyt jelenthetnek. Nem világos, hogy ki kicsoda a jelenlegi képzési rendszerben, kinek mi a feladata, és helyettesítő, kiváltó vagy segítő funkciót fognak-e az új típusú szakemberek betölteni.

Ha a gyerekvédelemben a korábbiaktól eltérően fokozott hangsúly kerül a megelőzésre, családgondozásra, a gondozásbavétel elkerülésére, illetve a mielőbbi visszahelyezésre, milyen új ismeretek, készségek, szakmák kellenek, és mi lesz a jelenlegiekkel? Az át- és továbbképzés milyen irányú lesz?

Alapvető és elkerülhetetlen kérdés volt az alkalmasság kérdése, ezzel összefüggésben a szupervízió és a 6-8 évenkénti fél éves szabadság kérdése is. Abban egyetérttünk, hogy nem lehet abszolút értelemben vett alkalmassági vizsgálatot tartani, de abban is, hogy valamiféle rendszeres szupervíziós, esetmegbeszélő csoportos vagy igény esetén egyéni lehetőséget mindenképpen garantálni kellene, mert ez nemcsak a kiégést, lelki fáradást késlelteti, előzi meg, de komoly szakmai kontrollt, továbbképzést is jelenthet. A sok országban bevált alkotói szabadság vagy ideiglenes pályamódosítás pedig komoly lehetőséget jelentene a felfrissülésre, ami nemcsak a szakember, hanem a rábízott gyerekek számára is létkérdés.

Az idő rövidege miatt csak érintettük, mégis komoly vitákat kavart a család szerepének és változó helyének kérdése, valamint az ezzel kapcsolatos értékek, változások kérdése is. Nem lehet megkerülni azt a kérdést, hogy a szakemberek saját értékei a tanultak, látottak és tapasztaltak, valamint a deklarált ideálok között komoly szakadékok vannak, és az átadandó minták nem egyértelműek, de úgy látszik, a bizonytalanság az „egy igaz út” felé hajt sokakat. Ez előítéletes, minősítő magatartáshoz vezet, ahol minduntalan megkérdőjeleződik a gyerekek, szülő kompetenciája.

A konferencia nagyon fontos lehetőség volt e kérdések felvetésére, és mindenképpen törekedni kellene egy nemzetközi tanácskozás, majd évenkénti találkozás lehetőségének megteremtésére, ahol tematikus szekciókban tovább lehetne gondolni és beszélni a szakmákat foglalkoztató kérdéseket, lehetőség szerint tisztázva, hogy Magyarországon melyik kap primátust, ha lesz ilyen, miért pont az, és mi legyen a többivel.

HERCZOG MÁRIA